
REDAKTORIUS APIE TĘSTINIUS GEOLOGIJOS LEIDINIUS LIETUVOJE

Istorinė tęstinių geologinių leidinių apžvalga. Pirmosios žinios apie Lietuvos geologinius tyrimus nuo XVIII a. buvo publikuojamos daugiausia užsieniečių, mažiau lietuvių mokslininkų darbuose: G. Žončinskio (1721), A. Biušingo (1768), J. E. Giliberto (1780), J. B. Fischerio (1784), B. S. Jundzillo (1792, 1798), V. Severgino (1803), R. Symonovičiaus (1806), F. Dzewinskio (1816), T. Grothuso (1816), I. Jakowickio (1825, 1827, 1830, 1831), M. Bogatko (1818), J. Ulmano (1827), E. Eichwaldo (1829, 1830, 1835, 1840, 1846, 1863), F. Dubois (1830), I. Fonbergo (1838), R. I. Murchisono, E. de Verneuilio, A. de Keyserlingo (1845), C. Grewingko (1857, 1859, 1861, 1878, 1879), A. Inostrancevo (1882), G. Berendto, A. Jentzcho (1883), J. Siemiradzko (1889, 1890), A. Giedraičio (1885, 1895), E. Tollio (1892), Č. Chmielewskio (1900), A. Tornquisto (1910), K. Bodeno (1911), F. Krenkelio (1915) ir kt. Jie buvo leidžiami atskirais leidiniais arba jau spausdinami pirmuose periodiniuose žurnaluose.

Iš tokių žurnalų, kuriuose buvo spausdinama lietuviška geologinė medžiaga iki 1920 m., reikia paminėti Rusijoje leistus žurnalus „Горный журнал“, „Bulletin de la Societe imperiale des naturalistes de Moscou“, „Материалы для географии и статистики России“, „Bulletin de l'Academie imperiale des sciences de St.-Petersburg“, „Известия геологического комитета“, „Труды СПб о-ва естествоиспытателей“, „Вестник естествознания“, „Известия Академии наук“, „Материалы для геологии России“, „Ежегодник по геологии и минералогии России“, „Записки СПб минералогического общества“, „Записки Академии наук“, „Вестник естествознания“; Vokietijoje – „Beiträge zur chemie und Physik“, „Archiv für Mineralogie“, „Geognose Bergbau und Hüttenkunde“, „Zeitschrift für naturwissenschaftliche, geschichtliche ... Gegenstände. Die Quatember“, „Zeitschrift der deutschen geologischen Gesellschaft“ (Berlin), „Archiv für die Naturkunde Liv-, Est- und Kurlands“ (Dorpat), „Schriften der königlichen physikalisch-ökonomischen Gesellschaft zu Königsberg in Preussen“, „Sitzungsberichte der Naturforscher-Gesellschaft zu Dorpat“, „Jahrbuch der königlich preussischen geo-

logischen Landesanstalt“, „Palaeontologische Abhandlungen“, „Neues Jahrbuch für Mineralogie“, „Geologie und Palaeontologie“ (Stuttgart), „Palaeontographica“; Lenkijoje – „Dziennik Wilenski“, „Wizerunki“, „Pamiętnik fizyograficzny“, „Kosmos“ (Lwów), „Pamiętnik Akademii Umiejętnosci w Krakowie“, „Prace Towarzystwa naukowego warszawskiego“, „Rocznik Towarzystwa przyjaciół nauk w Wilnie“ ir kt. Šiuose žurnaluose randame daugiau kaip 150 mokslinių straipsnių ir darbų, kuriuose buvo skelbiama ir lietuviška geologinė medžiaga.

Tarpukariu (1918–1940) geologinių tyrimų medžiaga, be užsienio žurnalų, buvo skelbiama ir Lietuvos periodiniuose leidiniuose, kuriuos leido Lietuvos, o nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas, taip pat mokslo draugijos ir komitetai.

Gamtos mokslų mėnesinis žurnalas „Kosmos“ buvo leidžiamas 1920–1940 m. Kaune. Redaktorius Pranas Dovydaitis. Žurnalo autoriais buvo labai įvairūs gamtos mokslo sričių specialistai, tarp jų ir geologai. Ypač aktyvus žurnalo korespondentas buvo Juozas Dalinkevičius, geologinius mokslinius straipsnius su cituojama literatūra ir santraukomis vokiečių kalba jame spausdino Pranas Jodelė, Mykolas Kavėckis, Česlovas Pakuckas ir kt. Nuo 1930 m. šis žurnalas leido priedą jaunimui „Gamtos draugas“.

Lietuvos, o vėliau Vytauto Didžiojo universitetas Kaune 1923–1939 m. publikavo **Matematikos-gamtos fakulteto darbus**. Redaktorius Ignas Končius ir kt. Darbų tomai buvo leidžiami atskirais sąsiuviniais, skirtais vienai kuriai mokslo šakai, pvz., 13 tomų sudarė 4 sąsiuviniai: 1-as buvo skirtas matematikos skyriui, 2-as – biologijos, 3-ias – chemijos ir 4-as – geologijos. Pastarajame yra atspausdinti du svarbūs J. Dalinkevičiaus darbai. Iš viso išleista 13 tomų. Sąsiuvinų skaičius priklausė nuo skyrių pateiktos skelbtinos medžiagos. Ją sudarė fakulteto darbuotojų moksliniai straipsniai, skyrių darbų mokslinės ataskaitos, vadovėlių, paskaitų ir praktikos darbų medžiaga, jos analizė ir kt., pridėdama cituojama literatūra ir santraukos vokiečių arba anglų kalba.

Tas pats universitetas 1924–1941 m. Kaune leido žurnalą „Technika“. Redaktorius V. Mošinskis ir kt. Išleista 15 numerių. Tai techninės pakraipos žurna-

las, tačiau jame buvo spausdinamas vienas kitas mokslinis ar praktinis straipsnis ir iš kitų mokslų sričių, taip pat ir geologijos.

Lietuvos inžinierių ir architektų draugija leido žurnalą „**Technika ir ūkis**“ (1929–1940 m.). Redaktorius V. Vidmantas ir kt. Išleisti 38 numeriai. Žurnale buvo skelbiamos publikacijos inžinierius ir architektus dominusiais Lietuvos statybos ir apskritai respublikos ūkio plėtros klausimais. Šiame žurnale J. Dalinkevičius (1939) yra paskelbęs medžiagą apie Lietuvos mineralines žaliavas, nagrinėjo ūkiui svarbius statybinių medžiagų technologijos klausimus.

Lietuvos gamtos draugija nuo 1936 iki 1940 metų spausdino žurnatą „**Gamta**“. Per metus buvo išleidžiami 4 numeriai. Redaktoriai Antanas Žvironas ir Jonas Dagys. Žurnale buvo spausdinami moksliniai straipsniai iš įvairių gamtos mokslo sričių lietuvių kalba kartu su cituota literatūra. Be mokslinių straipsnių, žurnale buvo pateikiami mokslo istorijos, pedagogikos ir metodikos, mokslo naujienų, įvairenybių, knygų ir žurnalų skyreliai, minėjimai ir datos, aptariama Lietuvos gamtos draugijos veikla. Žurnalą buvo galima prenumeruoti, studentams taikyta nuolaida. Šiame leidinyje vyravo botanikos, zoologijos moksliniai straipsniai, tačiau būta ir fizikų bei chemikų, taip pat geologų bei geografų darbų. Žurnalas buvo leidžiamas dažnai ir reguliariai.

Įkūrus Lietuvos energijos komitetą, veikusį 1936–1940 m. (vadovas Pranas Jodelė), buvo sudaryta Žemės turtams tirti komisija. Jos pavedimu, taip pat J. Dalinkevičiaus, Mykolo Kaveckio, Česlovo Pakucko, Adomo Damušio ir kt. pastangomis buvo tiriami Lietuvos žemės turtai, jų racionalus panaudojimas. Ypatingas dėmesys buvo skiriamas cemento gamybos žaliavai – Šiaurės Lietuvos klinčiai, Jurbarko rajono keidai, Anykščių kvarciniam smėliui, respublikos molynams ir kt. Šių naudingųjų iškasenų tyrimo medžiaga buvo skelbiama „**Lietuvos energijos komiteto darbuose**“ (1937–1940 m.). Išleisti 4 tomai.

Lietuvos geologų straipsniai buvo spausdinami ir mažiau paplitusiuose leidiniuose, pvz., „**Židinyje**“, „**Tautos ūkyje**“ ir kt.

Po Antrojo pasaulinio karo tęstinius geologijos leidinius leido Vilniaus universitetas, Lietuvos mokslų akademija, Geologijos ir geografijos institutas, nuo 1965 m. Geologijos institutas, nuo 1979 m. Lietuvos aukštosios mokyklos, o nuo 1993 m. leidžiamas jungtinis Vilniaus universiteto, Lietuvos mokslų akademijos, Geologijos instituto ir Lietuvos geologijos tarnybos leidinys.

„**Lietuvos mokslų akademijos darbai, serija B**“ buvo leidžiami nuo 1955 m. Be chemikų, technikų, geografų darbų, šioje serijoje buvo spausdinami ir geologijos moksliniai straipsniai. Redaktorius Juozas Matulis, jam talkino V. Petrauskas. Per metus išėjo 6 tomai.

Geologijos ir geografijos institutas 1955–1963 m. leido žurnalą „**Moksliniai pranešimai**“. Išleista 14 tomų. Kiekvieną šio žurnalo tomą redagavo kitas redaktorius, tačiau Vytautas Gudelis ir Balys Styra jų parengė daugiausia. Geologijos ir geografijos problemoms buvo skirti 7 tomai, geofizikai – 5 tomai ir 2 tomai sutalpino Lietuvos ir Baltarusijos geologijos konferencijų medžiagą.

„**Lietuvos geologijos mokslinio tyrimo instituto darbai**“ buvo leidžiami 1965–1979 metais. Tai litologijos, mineralogijos, paleozoologijos ir palinologijos, stratigrafijos, paleogeografijos, tektonikos, kristalinių uolienų tyrimo, regioninės geologijos, mineralinių žaliavų, naftingumo, gintaro, hidrogeologijos ir geofizikos tyrimo sričių darbai. Išleisti 33 tomai rusų kalba su santraukomis anglų kalba. Jų autoriais ir redaktoriais buvo Vytautas Juodkasis (4 tomai), Povilas Suveizdis (3 tomai), Meilutė Kabailienė, Vincas Korkutis, Vincas Mikaila, Vytautas Narbutas, Kęstutis Sakalauskas (po 2 tomus).

Geologijos institutas 1966–1975 m. leido periodinį leidinį „**Pabaltijo ir Baltarusijos paleontologija ir stratigrafija**“. Redaktorius Algimantas Grigelis. Jame buvo spausdinami Baltijos kraštų (daugiausiai Lietuvos ir Latvijos) ir Baltarusijos moksliniai straipsniai ir darbai iš paleontologijos ir stratigrafijos rusų kalba su santraukomis anglų kalba. Paskutinis numeris buvo pavadintas kiek kitaip „Pabaltijo ir Baltarusijos paleozojaus ir mezozojaus fauna ir stratigrafija“.

Lietuvos mokslų akademijos Geografijos skyrius nuo 1961 iki 1992 metų (redaktorius Vytautas Gudelis), o nuo 1993 m. Geologijos institutas (redaktorius Algimantas Grigelis) leidžia Baltijos jūros geologijos, geomorfologijos ir paleogeografijos tarptautinį metinį žurnalą „**Baltica**“.

Vilniaus universitetas 1941 m. leido „**Matematikos-gamtos fakulteto darbus**“. Karo metu ir pirmaisiais pokario metais mokslo darbų leidyba nutrūko. Vilniaus universitete ji buvo atnaujinta tik 1949 m. ir iki 1960 m. buvo leidžiami „**Vilniaus universiteto darbai, Gamtos-Matematikos mokslų serija**“ (1 ir 2 tomai; redaktoriai Povilas Snarskis ir Povilas Brazdžiūnas), nuo 1955 m. ėjo „**Biologijos, geografijos ir geologijos serija**“ (redaktorius Jonas Dagys). Išleisti 7 tomai.

1962 m. iš Vilniaus universiteto mokslo darbų Biologijos, geografijos ir geologijos serijos atsiskyrė žurnalas „**Geografija ir geologija**“ (redaktorius Alfonsas Basalykas). Žurnalas ėjo 1962–1978 metais. Per šį laiką išleista 14 tomų. Žurnale vyravo geografijos moksliniai straipsniai.

Taigi periodinių leidinių leidyba Lietuvoje iki 1978–1979 m. buvo sėkmingai plėtojama, sukaupta gera patirtis pravertė tolimesniems leidiniams. Tuo metu susilpnėjęs geologijos tęstinių leidinių leidybai

(nutrūko „Pabaltijo ir Baltarusijos paleontologijos ir stratigrafijos“, „Lietuvos geologijos mokslinio tyrimo instituto darbų“ leidimas, universiteto „Geografijos ir geologijos“ žurnalas buvo skirtas daugiausia geografiniams problemoms), reikėjo imtis iniciatyvos organizuoti naują geologinės pakraipos mokslinį žurnalą. Tokią iniciatyvą parodė šių eilučių autorius ir 1978–1979 m. geologijos mokslinis žurnalas atsiskyrė nuo geografijos ir tapo vieninteliu Lietuvoje savarankišku Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbų „Geologijos“ žurnalu.

Mokslinis žurnalas „Geologija“. Žurnalą „Geologija“ 1979–1993 m. leido Lietuvos aukštosios mokyklos, jo redkolegija buvo suformuota Vilniaus universiteto Geologijos ir mineralogijos katedroje. Redaktorius Juozas Paškevičius. Žurnale buvo spausdinami regioninės geologijos, litologijos, petrografijos, paleontologijos, stratigrafijos, geologinės koreliacijos, facijų tektonikos, paleogeografijos, geochronologijos, geofizikos moksliniai straipsniai (1–3, 4, 6, 8, 10, 12, 14 tomai), hidrogeologijai ir inžinerinei geologijai skirti 5, 7, 9, 11 ir 13 tomai. Be mokslinių straipsnių, žurnalas turėjo kronikos skyrių, kuriame buvo pateikiama informacija apie vykusias mokslines konferencijas, simpoziumus, kolokviumus, vykusius Lietuvoje ir užsienyje, Tarptautinius geologijos kongresus, užsienio mokslininkų apsilankymą Vilniaus universitete, studentų išvykas į užsienį. Žurnalas reguliariai informuodavo apie Pabaltijo tarpregioninės stratigrafijos komisijos veiklą, jos mokslines konferencijas ir plenumus. Personalijų skyriuje buvo spausdinami mokslininkų nekrologai ir jų mokslinių darbų bibliografija, sukaktys. Iš viso išleista 14 tomų. Paskutinis tomas buvo skirtas Antrajam Baltijos stratigrafijos suvažiavimui, įvykusiam Vilniuje 1993 metais. Tarybų valdžia mokslinių darbų leidybai neskyrė reikiamo dėmesio. Ir nors žurnalo turinys visą laiką buvo gerinamas, tačiau jo išvaizda buvo prasta – mažo formato (60 x 90) rotaprintu atspausstas leidinys ant laikraštinio popieriaus.

Nuo 1993 m. žurnalas „Geologija“ tapo Vilniaus universiteto, Lietuvos mokslų akademijos, Geologijos instituto ir Geologijos tarnybos moksliniu prestižiniu tęstiniu leidiniu (redaktorius Juozas Paškevičius). Šio žurnalo leidybą perėmė Lietuvos mokslų akademijos leidykla „Academia“ (dabar – Lietuvos mokslų akademijos leidykla). Žurnalas spausdinamas A 4 formato, pagerėjo jo išvaizda, popierius. Nuo 1999 m. Nr. 27 žurnalo redakcinę kolegiją papildė žinomi užsienio mokslininkai: akad. prof. Radimas Gareckis (Baltarusijos mokslų akademija), doc. dr. Erikas Norlingas (Švedijos gamtos muziejus), prof. dr. Madis Rubelis (Tartu universitetas), prof. habil. dr. Lechas Telleris (Lenkijos mokslų akademija), prof. dr. Kristeris Sunblad (Norvegijos mokslų ir technikos universitetas), prof. habil.

dr. Hansas Jürgenas Voigtas (Brandenburgo technologijos universitetas). Leidinys turi interneto svetainės puslapį. Per metus išleidžiami 2–4 numeriai. Nuo 1993 m. iš viso išleisti 36 „Geologijos“ žurnalai.

Šiame žurnale spausdinami petrografijos, mineralogijos, geochemijos, mineralinių žaliavų, ekonominės geologijos, tektonikos, stratigrafijos, sedimentologijos, hidrogeologijos, inžinerinės geologijos, geofizikos, paleobotanikos, paleozoologijos, palinologijos specialistų darbai (ne tik Lietuvos bet ir užsienio mokslininkų) lietuvių, anglų ir rusų kalbomis su santraukomis dviem kalbomis (pvz., jei straipsnis spausdinamas lietuvių kalba, pateikiamos išplėstinės santraukos anglų ir rusų kalbomis).

Kiekvienas redakcinės kolegijos narys globoja vieną iš minėtų geologijos mokslo šakų, pateikia savo išvadą apie rengiamą tos mokslo šakos straipsnį. Be to, straipsniai yra dalykiškai recenzuojami respublikos ir užsienio specialistų. Žurnalo mokslinis redaktorius J. Paškevičius savo ruožtu straipsnį redaguoja ir dalykine prasme. Taigi spausdinamas straipsnis yra tris kartus aprobeuojamas.

Žurnale „Geologija“ buvo spausdinama ir mokslinių geologijos konferencijų medžiaga, kaip antai „Baltijos antrosios stratigrafijos konferencijos“, vykusios Vilniuje 1993 m. gegužės 9–14 dienomis (1994, Nr. 17), „Baltijos kraštų izotopų geochemijos ir geochronologinių tyrimų konferencijos“, taip pat vykusios Vilniuje 1993 m. spalio 4–7 dienomis (1996, Nr. 19; redaktorius Algirdas Gaigalas), ir simpoziumo „Vėlyvasis pleistocenas Rytų Europoje: stratigrafija, paleoekologija ir klimatas“, vykusio Lietuvoje (Palangoje) 1997 m. rugsėjo 14–19 dienomis (1998, Nr. 25, redaktoriai Juozas Paškevičius ir Jonas Satkūnas).

Be mokslinių straipsnių, žurnale spausdinami su Lietuvos ir pasaulio geologija susiję įvykiai, kronika, personalijos, naujos publikacijos, atsiliepimai, recenzijos ir kt. Kiekviename žurnalo numeryje pateikiama reikalavimai straipsnių autoriams, kurių būtina laikytis įteikiant straipsnį redakcinę kolegijai.

Žurnalo kokybė. Redaktoriaus nuomone, prestižiniai respublikos mokslo žurnalai, tarp jų ir geologijos, turi būti atitinkamo mokslinio lygio, geros formos ir patrauklios išvaizdos. Žurnalo mokslinį lygį, jo turinį paprastai formuoja išplėstinė (kartu su užsienio specialistais) redakcinė kolegija. Ji ir žurnalo redaktorius dirba su autoriais individualiai, dažnai nurodo, kaip tobulinti parengtą straipsnį, o visai netinkamą ir atmeta. Dar per mažai mokslinių straipsnių recenzuoja užsienio specialistai. Neretai jaunų mokslininkų darbai nepasižymi aukštu moksliniu lygiu. Būtina, kad jų vadovai, ypač disertacinių darbų, skirtų daugiau laiko ir padėtų jiems surasti optimalų mokslinių minčių išdėstymo variantą. Yra ir tokių

straipsnių, kuriuose autorius cituoja tik save ir vieno ar kito tos pačios laboratorijos (skyriaus) darbuotojo darbus. Reikėtų griežčiau kontroliuoti straipsnių pateikimo terminą, nes nuo to priklauso, ar laiku bus straipsniai recenzuojami, redaguojami ir pateikiami leidyklai.

Ne vien tik žurnalo mokslinis lygis nulemia jo paplitimą ir sėkmę. Nemažiau svarbi ir jo spaudos kokybė, forma bei išvaizda. Pirmą įspūdį formuoja žurnalo viršelis: tamsus ir nepatrauklus jis skleidžia niūrią nuotaiką. Pasitaiko šiame žurnale susilieusių, neryškių brėžinių, fotografijos, paleontologinės toninės lentelės kartais spausdinamos ant nekokybiško, persišviečiančio popieriaus, nors pateikti originalai ir buvo geri. Taigi būtina gerinti žurnalo spaudos kokybę, jo išvaizdą.

Yra spragų ir žurnalo platinimo darbe. Respublikos ir užsienio mokslininkai dažnai domisi, kur galima nusipirkti „Geologijos“ žurnalą. Manychiau, kad šis leidinys turėtų būti didesnių respublikos miestų knygynuose. Anksčiau jį buvo galima nusipirkti Vilniaus Centriniam, „Litteros“, „Akademinės knygos“ knygynuose, tačiau pastaraisiais metais jo ten nematyti. Straipsnių autoriai savo iniciatyva siunčia „Geologijos“ žurnalą mainais užsienio mokslininkams. Be siunčiamų žurnalo egzempliorių bibliotekoms, kitoms or-

ganizacijoms, reikėtų pagalvoti, kaip jį būtų galima platinti užsienyje. Visą šį darbą turėtų daryti leidykla.

Dabar „Geologijos“ žurnalą sunku užsiprenumeruoti tiek Lietuvos, tiek užsienio skaitytojui, kadangi neskelbiama jo kaina Lietuvoje, taip pat ir užsienyje, nėra lengvatinių sąlygų (pvz., studentams). Manychiau, kad leidykla turėtų tuo pasirūpinti, nes tai padėtų platinti žurnalą. Užsienio moksliniuose žurnaluose spausdinamos žinios apie jų prenumeratą.

Dar vienas būdas suaktyvinti platinimą – tai straipsnio atspaudų spausdinimas autoriams. Jau seniai autoriai pageidauja gauti savo straipsnių atspaudus, kuriuos jie galėtų išsiųsti savo srities specialistams užsienyje, tačiau leidykla tai daryti atsisako. Tuo tarpu straipsnių atspaudai yra paplitę viso pasaulio leidyklose.

Žurnalą „Geologija“ be padėjėjų ir atlyginimo rengia vienas redaktorius. Šių eilučių autorius šiam darbui atidavė 22 metus ir išleido 36 „Geologijos“ numerius, paaukodamas ypač daug savo brangaus laiko Lietuvos geologijos mokslui. Jeigu redaktoriai dirba iš pasišventimo, manau, kad ir leidykla, leidžianti tokius darbus, turėtų gerinti žurnalų kokybę ir atpiginti jų savikainą, kad ir su skurdžiomis vyriausybės skirtomis lėšomis būtų išleista daugiau spaudos lankų.

„Geologijos“ žurnalo mokslinis redaktorius
Prof. habil. dr. Juozas Paškevičius